

Koulukiusaamiseen liittyvät käytännöt ja toimintamallit Kangasalan opetustoimessa

19.10.2009

Työryhmä:
Senni Kangasniemi
Marika Lehtinen
Maria Taanila
Mari Saarikko

Jokaisessa Kangasalan koulussa kiusataan – asian myöntäminen on ensimmäinen askel kiusaamiseen puuttumisessa. Kun halutaan vähentää kiusaamista koulussa, on kiusaamisongelman rehellinen tiedostaminen ja asian myöntäminen lähtökohhta kiusaamisen vähentämiseen. Kiusaamisesta on vaikea kertoa ja oppilaat usein vähättelevät tilanteen vakavuutta. Opettaja ei aina huomaa kiusaamista.

Kangasalan koulut ovat mukava KiVa Koulu -ohjelmassa syksystä 2009 lähtien.

- Uusi kiusaamista ennaltaehkäisevä ja vähentävä toimenpideohjelma
- KiVa = Kiusaamisen Vastainen, Kiusaamista Vastustava
- Ei ole ohimenevä vuoden mittainen "projekti", vaan koulun omaksuma pysyvä toimintatapa

KiVa Koulu-ohjelman tavoitteet:

Kiusaamisen vähentäminen

- meneillään oleva kiusaaminen lopetetaan

Kiusaamisen ennaltaehkäisy

- uusien kiusaamistapausten syntyminen estetään

Kiusaamisen seurauksien minimointi

Sisältö

1. MITÄ KOULUKIUSAAMINEN ON?	4
2. MITEN AIKUINEN VOI TUNNISTAA KIUSAAMISEN?	7
3. PUUTTUMINEN.....	8
4. SEURANTA.....	10
5. KOULUKIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISY.....	11

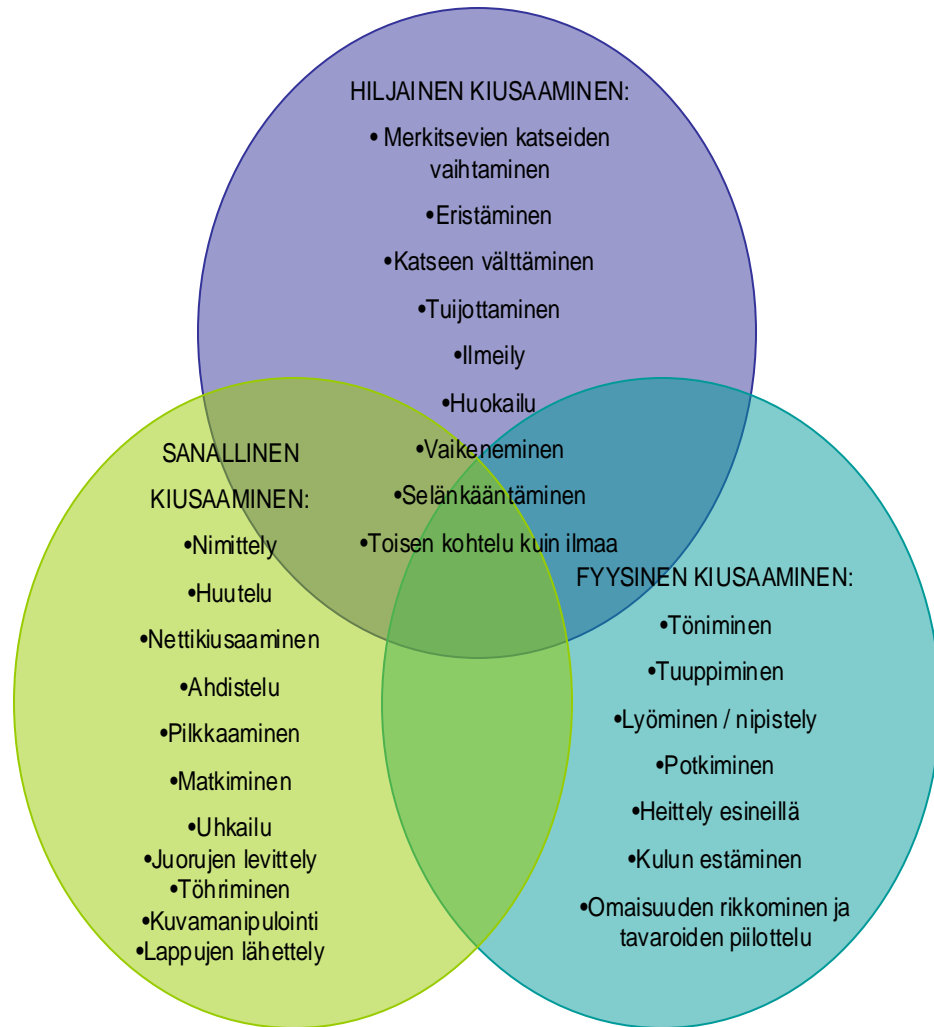
1. MITÄ KOULUKIUSAAMINEN ON?

Oppilas ei välttämättä halua itse kertoa, että häntä kiusataan. Kiusatuksi joutuminen saatetaan kokea häpeällisenä, asian käsittely pelottaa tai sitten pelätään, että aikuiselle kertomisesta ei ole apua, vaan kiusaaminen päinvastoin pahenee entisestään.

Koulukiusaamista on se, jos vahvempi alistaa heikompaan eikä kyse ole enää leikkiäisestä kiusoituksesta, tai jos joku tahallisesti tuottaa tai yrittää tuottaa toiselle vammoja tai epämiellyttävää oloa. Kiusaaminen on siis henkistä tai fyysistä, suoraa tai epäsuoraa, toistuvaa, tahallista sekä tietoisista alistamista ja loukkaamista.

Uhkailu, pilkkaaminen ja nimittely ovat esimerkkejä sanoin eli verbaalisesti tapahtuvasta kiusaamisesta. Halveksiva kielenkäyttö ja ikävä puhetyyli toista oppilasta kohtaan ovat myös kiusaamista. Fyysisesti kiusataan mm. lyömällä, tönimällä, potkimalla, nipistelemällä tai pidättelemällä toista. Toisen kiusaamiseen ei välttämättä tarvita ikäviä sanoja tai fyysistä kontaktia, vaan sitä voi tapahtua myös ilmehtimällä tai elehtimällä, sulkemalla joku ryhmästä tai järjestämällä joku pois ystäväpiiristä. Kiusaamista voi olla myös netissä kiusaaminen, salaa kuvaaminen puhelimella, laukujen ja takkien piilotelu yms.

Voi olla vaikeaa erottaa tasavertaista fyysistä kanssakäymistä ja huulenheittoa varsinaisesta kiusaamisesta. Aina, kun et ymmärrä, mistä ko. tilanteessa on kysymys – kysy ja ota selvää. On kuitenkin hyvä muistaa, että osapuolet voivat kokea nämäkin tilanteet eri tavalla.

Kiusaamiselle on tyypillistä, että se tapahtuu yleensä ryhmässä ja perustuu ryhmän jäsenten keskinäisiin sosiaalisiin suhteisiin. Kiusaaminen ei ole pelkästään kiusaajan ja kiusatun välinen tapahtuma. Kiusaamistilanteissa on tyypillisesti läsnä muitakin kuin kiusaaja ja uhri, ja muutkin kuin läsnä olevat ovat yleensä kiusaamisesta tietoisia.

Oppilailla on kiusaamisprosessissa erilaisia rooleja. Roolien määrittelyssä lähtökohdana on kysymys siitä, mitä muut tekevät silloin, kun jotakuta luokan oppilasta kiusataan? Vastaamalla tähän kysymykseen tunnistetaan koululuokasta – tai yhtä lailla mistä tahansa ryhmästä – paitsi kiusaamisen uhreja ja kiusaajia, myös niin sanottuja kiusaajan apureita, kiusaajan vahvistajia, uhrin puolustajia sekä ulkopuolisia.

Kiusaamiseen liittyviä rooleja

Näissä rooleissa ei ole kyse persoonallisuuspiirteistä eikä pysyvistä ominaisuuksista. Roolit syntyvät suhteessa ryhmän muiden jäsenten odotuksiin ja tarpeisiin, ja yksilö voi myös joutua tiettyyn rooliin tahtomattaan.

Nuori saattaa toimia ryhmässä kiusaajan vahvistajana itse sitä tiedostamattaan tai haluamattaan. Itse asiassa useimmat nuoret eivät hyväksy kiusaamista eivätkä ymmärrä sen syytä. Ryhmässä he kuitenkin helposti tulevat toimineeksi tavoi lla, jotka mahdollistavat kiusaamisen.

2. MITEN AIKUINEN VOI TUNNISTAA KIUSAAMISEN?

Koulun henkilökunta:

Kiusatuksi joutuminen voi näkyä monenlaisina merkkeinä tai oireina. Esimerkiksi koulussa oppilas viettää välitunnit toistuvasti yksin tai hän on haluton lähtemään välitunnille. Hän saattaa myös koulupäivän jälkeen jäädä koulun alueelle viivyttelemään lähtemättä heti kotimatalle. Oppilaan poissaolot koulusta saattavat lisääntyä tai hän vaikuttaa ahdistuneelta tai surumieliseltä. Koulumenestys saattaa äkillisesti romahtaa ilman selvää syytä. Kiusaamisesta kertoo myös se, että luokkatoverit esimerkiksi nauravat toistuvasti oppilaan vastauksille tai eivät valitse häntä ryhmiin tai joukkueisiin. Moni koulukiusaaja voi myös itse olla koulukiusattu.

Tulee myös muistaa, että vaikkakin oppilas kieltää kiusaamisen se ei tarkoita sitä, ettei kiusaamista voisi silti tapahtua. Kiusaamisen kieltäminen on yksi puolustuskeino, jonka avulla kiusattu yrittää jollakin tavalla pitää itseään kasassa mahdollistomien paineiden edessä.

Vanhemmat:

Kotona näkyviä merkkejä voivat olla lapsen tai nuoren ahdistuneisuus ja alakuloisuus, univaikkeudet tai psykosomaattiset oireet kuten päänsärky tai vatsakipu. Lapsi tai nuori voi osoittaa yllättäen, ettei halua mennä kouluun, tai hän alkaa kulkea sinne uutta reittiä tai haluaa koulumatkalle mukaan saattajan. Myös se, ettei nuori puhu kavereista eikä tuo heitä kotiin, saattaa kertoa kiusaamisesta. Nuoresta huolissaan olevan vanhemman pitää - sen lisäksi, että keskustele nuoren kanssa - ottaa aina yhteyttä kouluun.

Kiva Koulu kyselyiden lisäksi kiusaamista kartoitetaan ja tutkitaan tarpeen mukaan kyselyin. Katso liite.

3. PUUTTUMINEN

Koulukiusaamiseen puututaan KiVa –Koulu hankkeen ohjeistuksen mukaan.

Kouluissa toimii KiVa- tiimi, jonka ensisijainen tehtävä on esille tulevien toistuvien kiusaamistapauksien selvittäminen. Tiimin toiminnasta sovitaan koulukohtaisesti. Kiusaamiseen puuttuminen tulee kouluilla rakentaa kunnan ohjeen ja KiVa Koulu hankkeen ohjeistuksen pohjalta luontevaksi kokonaisuudeksi. Isoilla ja pienillä kouluilla käytännöt ovat erilaiset.

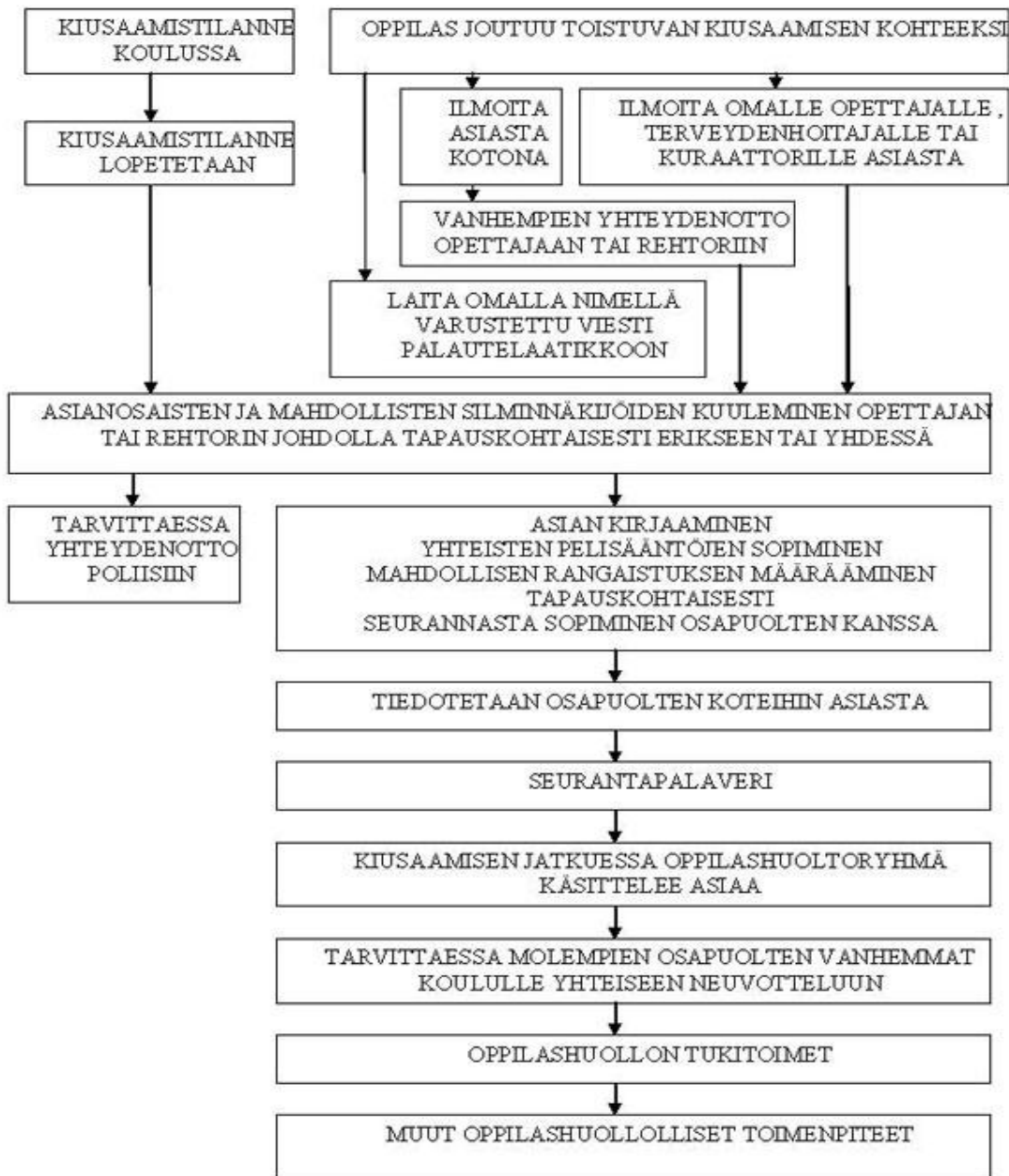
Jokaisen henkilön vastuulla on koulukiusaamiseen puuttuminen.

Kangasalan kunnan opetussuunnitelmassa koulukiusaamiseen puuttumisen ohje:

Toimenpiteet

- opettaja kartoittaa tilanteen ja ottaa yhteyttä lapsen kotiin
- vakavissa tilanteissa rehtori osallistuu tilanteen selvittämiseen ja seurantaan
- Vastuun portaat -toimintamallia voidaan käyttää kiusaamistilanteen selvittämiseen. Vastuun portaat etenevät seuraavasti: myöntäminen -> ymmärtäminen -> anteeksipyyntö -> sovittaminen -> lupaaminen -> vastuuntunto.

KIUSAAMISTILANTESSA TOIMIMINEN

Kouluissa kiusaamiseen puututaan KiVa Koulu ohjeistuksen mukaan, vaikka se saattaa poiketa kuntakohtaisessa opetussuunnitelmassa (kaavio sivulla 7) olevasta ohjeistuksesta.

4. SEURANTA

Seurantaan kuuluvat säännölliset kyselyt siitä, onko kiusaaminen loppunut. Koulukiusaamiseen liittyvä seuranta on tarpeellista kahdella tasolla:

- 1) seuranta ennaltaehkäisevänä toimintona
- 2) seuranta kiusaamistapausten yhteydessä

Koulun tasolla:

Koulun tulee osallistua KiVa Koulu -hankkeen kyselyihin. Kiusaamista kartoittava kysely järjestetään säännöllisesti luokittain. Kyselyn tulokset kootaan luokittain ja tulokset käsitellään oppilashuoltotyöryhmässä / KiVa-tiimissä. Luokassa järjestettävästä kyselystä vastaa luokanopettaja tai luokanvalvoja. Yhteinen koonti voidaan myös esitellä koulun vanhempainillassa.

Seuranta on osa yläkoulun tukioppilastoimintaa. Tukioppilaat suorittavat mahdollisuuksien mukaan seurantaa ja kertovat havainnoistaan jollekin koulun henkilökunnasta tai koulun omalle KiVa -tiimille.

Kouluissa on syytä korostaa jokaisen oppilaan velvollisuutta kertoa kiusaamisesta.

Seurantalomakkeita löytyy tämän strategian lopusta ja KiVa Koulu- materiaalista.

Seuranta yksittäisissä kiusaamistapauksissa:

Yksittäisissä, lievemmissä kiusaamistapauksissa luokanopettaja / luokanvalvoja / kiusaamistapausta selvittänyt opettaja huolehtii seurannasta tilanteen mukaan. Tärkeää on, että asianosaisten kanssa sovitaan aina seurantalalaverista tai tavasta, jolla tilanteen jatkoa seurataan. Palaverin ajankohta määritellään 2-4 päivän / viikon päähän asian ensimmäisestä käsittelystä. Seurannan tarkoituksena on tarkastella onko kiusaaminen todella loppunut. Tärkeää on sopia konkreettinen aika tai ajanjakso, joka ei ole liian kaukana tulevaisuudessa. Toisaalta on hyvä miettiä, kuinka usein seurantalalavereja pidetään. Opettaja ei saa kysellä liikaa, ettei oppilaalle tule tunnetta siitä, että asiaa vellotaan koko ajan ja liikaa. Tästä seurannasta tulee myös tehdä muistiinpanot kiusaamisraporttiin.

KiVa Koulu -hanke ohjeistaa seuraamispalaverien ja -keskusteluiden pitämisestä sekä aikatauluista ja raportoinnista.

Lomakkeet löytyvät Avain KiVaan Kouluun vihkosesta (Lomakkeet 1-6). Täytetyt lomakkeet tulee arkistoida keskitetysti.

Kiusaamistapausten raportointilomakkeeseen on merkittävä koska seuranta tapahtuu ja kuka siitä on vastuussa, myös mitä ja miten jatkossa asiasta huoltajia tiedotetaan.

Seurantakeskustelussa saadaan vahvistus sille, onko todellista muutosta tapahtunut. Mikäli asia on kunnossa, työskentely päättyy tähän. Tulee kuitenkin muistuttaa oppilasta / oppilaita, että asiaan palataan heti, jos tarvetta taas ilmenee eli kiusaaminen jatkuu.

5. KOULUKIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISY

Koulukiusaamisen ennaltaehkäisyssä kiusaamisen vastaisen ilmapiirin luominen kouluun on ensiarvoisen tärkeää. Tällaisen ilmapiirin luominen alkaa siitä, että kiusaamista ei hyväksytä vaan siihen puututaan, se otetaan vakavasti ja pidetään huolta, että se loppuu. Kiusaamisen vastaisen ilmapiirin kehittämisessä tietoa auttaa. Henkilökunnan, oppilaiden sekä vanhempien tulee tietää mitä kiusaaminen on ja kuinka siihen tulee suhtautua. Tärkeää on myös, että tiedetään kuinka toimitaan, jos kiusaamista havaitaan. Näin ollen koulutus henkilökunnalle ja vanhempainillat vanhemmille ovat hyvin tärkeitä. Kangasalan kunnan perusopetuksen arvo pohjasta löytyvät ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Jokaisen koulussa työskentelevän tehtävänä on varmistaa, että arvot myös elävät arjessa. Perusopetuksen tulee edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista.

Kiusaamisen vastaisen ilmapiirin luomisessa on tärkeää, että aikuiset välittävät ja uskaltavat puuttua. Jokainen koulussa työskentelevä on aina velvollinen puuttumaan kiusaamiseen. Oppilaille tulee painottaa, että kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua, vaan se on keino auttaa kiusattua ja kiusaajaa. On rohkeutta kertoa, jos joutuu kiusatuksi tai huomaa, että muita kiusataan.

Koulun selkeät pelisäännöt luovat turvallisuutta. Säännöistä tiedotetaan myös koteja ja niitä noudatetaan koulussa johdonmukaisesti. Luokanvalvoja on avainasemassa ryhmäyttäessään luokkaansa ja luodessaan sinne luokkahenkeä, joka ehkäisee kiusaamista. Opettajat tarkkailevat luokan sosiaalisia suhteita päivittäisessä koulutyössä. Koulukiusaamista vähentää aikuisten riittävä läsnäolo ja saatavuus. Välituntivalvonta tulee hoitaa tunnollisesti ja tarvittaessa on lisättävä esim. sisävalvontaa. Luokan hyvä yhteishenki vaikuttaa myös koko koulun yhteiseen ilmapiiriin.

Oppilaille on oltava selvää, kenen puoleen kiusaamistapauksissa voi helposti kääntyä. Kiusaamisesta voi kertoa vanhemmille, opettajalle, välituntivalvojalle, rehtorille, terveydenhoitajalle, tukioppilaille, luokanvalvojalle, koulunkäyntiavustajalle, kuraattorille tai kelle tahansa aikuiselle.

KiVa Koulu-hanke antaa konkreettisia eväitä koulun ilmapiirin parantamiseen (mm. vuosittaiset kyselyt oppilaille), koulukiusaamisen vähentämiseen sekä siihen puuttumiseen. KiVa Koulu – toimintamalli sisältää sekä kaikkiin oppilaisiin kohdentuvia yleisiä toimenpiteitä sekä kiusaamistapauksen tultua ilmi kohdennettuja toimenpiteitä kiusaamisen lopettamiseksi.

Tuki- ja kummioppilastoiminta tukee kiusaamisen vastaisen koulu kulttuurin luomista. Yksi tukioppilastoiminnan tavoitteista onkin luoda turvallisuuden tunne uusille yläkoululaisille. Myös oppilaskunta ja vanhempainyhdistys voivat omalla toiminnallaan edistää kiusaamisen vastaista ilmapiiriä, sitä edistävät myös koulurauhan julistus, aamunavaukset ja välitunti toiminnan kehittäminen.

KIUSAAMISTAPAUS

Kiusattu _____

Kiusaaja/kiusaajat _____

Mitä on tapahtunut? Koska asia on tullut ilmi?

Millaista kiusaaminen on ollut? Miten pitkään se on jatkunut?

Toimenpiteet ja seuraukset

Kangasalla _____ kuun _____ päivänä _____

_____

oppilaan allekirjoitus

_____

kiusaamisen havainnut aikuinen

_____

kiusaamisen havainnut aikuinen

Seuranta: _____

_____

Tiedotettu kotiin ___ / ___ _____ Kuka tiedotti: _____

Miten tiedotettu kotiin: _____

LUOTTAMUKSELLINEN

(tietoja käyttää vain luokanvalvoja ja Oppilashuoltoryhmä)

KYSELY KIUSAAMISESTA

(7.-9. luokat)

Nimi _____ Luokka _____

Vastaa kysymyksiin ympyröimällä oikea vastaus tai kirjoittamalla vastaus tyhjille riveille

1. Onko sinua kiusattu koulussa ?

Viime aikoina

ei on

Tänä lukuvuonna

ei on

Muiden lukuvuosien aikana

ei on

Millä luokilla _____

2. Miten sinua on kiusattu ?

Ei mitenkään

Henkisesti / sanallisesti, miten _____

(mm. nimittely, huutelu, nettikiusaaminen, syrjiminen...)

Fyysisesti, miten _____

(mm. töniminen, tuuppiminen, lyöminen, potkiminen...)

Jos vastasit EI MITENKÄÄN, siirry suoraan kysymykseen 5.

3. Jos sinua kiusataan, oletko saanut apua kiusaamisasiassasi ?

Kyllä

En

Jos sinua kiusataan, oletko kertonut kenellekään, että sinua kiusataan?

Kyllä

En

4. Kuka sinua on kiusannut tänä lukuvuonna?

Ei kukaan

Oman luokan oppilaat

Muiden luokkien oppilaat

Joku muu // Nimeä kiusaajat _____

5. Oletko tänä lukuvuonna itse kiusannut tai ollut mukana kiusaamisessa?

En ole Olen joskus Olen usein
Miten _____

6. Ketä omalla luokallasi kiusataan?
_____

7. Kuka omalla luokallasi kiusaa?
_____

Laita rasti oikeaan kohtaan	kyllä	eos	ei
8. Aikuiset puuttuvat kiusaamiseen	___	___	___
9. Minulla on luokassa yksi tai useampi ystävä	___	___	___
10. Käyn mielelläni koulussa	___	___	___
11. Luokassa vallitsee työrauha	___	___	___
12. Muut oppilaat ovat ystävällisiä ja huomaavaisia minua kohtaan	___	___	___

ARVIOI OLETKO JOUTUNUT KIUSATUKSI TAI OLETKO KIUSANNUT MUITA

1. Syyslukukaudella 20__ sinua on kiusattu

- ei lainkaan   koulussa   koulumatkalla   vapaa-aikana

Kerro tarkemmin missä. _____

2. Kiusaamistapa (merkitse rasti ruutuun, jos sinua on kiusattu ja merkitse pikkuviivalle K=koulussa, KM=koulumatkalla tai V=vapaa-aikana).

- nimittely ___   uhkailu ___   töniminen ___   lyöminen ___
 potkiminen ___   vaatteista repiminen ___   ulkonäön arvosteleminen ___
 vaatteiden arvosteleminen ___   ryhmästä, peleistä tms. poisjättäminen ___
 muu tapa, mikä? _____

3. Onko kiusaaminen haitannut koulunkäyntiäsi? (Esim. pelkona tulla kouluun, mennä välitunnille, mennä WC:hen).

- kyllä   ei

4. Jos sinua on kiusattu, kerrot asiasta

- opettajalle   äidille tai isälle   kaverille   en kellekään

5. Syyslukukaudella 20__ sinä olet kiusannut

- en lainkaan   koulussa   koulumatkalla   vapaa-aikana

6. Kiusaamistapa (merkitse rasti ruutuun, jos olet kiusannut ja merkitse pikkuviivalle K=koulussa, KM=koulumatkalla tai V=vapaa-aikana).

- nimittely ___   uhkailu ___   töniminen ___   lyöminen ___
 potkiminen ___   vaatteista repiminen ___   ulkonäön arvosteleminen ___
 vaatteiden arvosteleminen ___   ryhmästä, peleistä tms. poisjättäminen ___
 muu tapa, mikä? _____

7. Olet ilahduttanut kavereitasi syksyn aikana seuraavasti (esim. auttamalla, tukemalla, kiittämällä, muuten, miten?).

---

8. Luokkahenki on luokassasi mielestäsi

erittäin hyvä   hyvä   kohtalainen   huonohko   erittäin huono

9. Luokassasi on oppilaita, joita muut oppilaat eivät ota peleihin ja leikkeihin

ei yhtään   yksi   2-3   enemmän kuin 3

10. Käsitteleekö opettaja luokkasi oppilaiden väliset riidat ja kiusaamistapaukset

hyvin   tyydyttävästi   huonosti   en osaa arvioida

Esimerkkitapaus: _____

Päiväys ja allekirjoitus:

___/___/20__

---

oppilas

___/___/20__

---

huoltaja

___/___/20__

---

opettaja

Kiusaamista ei kouluissamme hyväksytä ja kaikki opettajien tietoon tulleet kiusaamistapaukset käsitellään.

Kenelläkään ei voi olla luokassa hyvä mieli, jos yhdelläkin on paha mieli kiusaamisen takia.

Kiusaaminen on ryhmäilmiö, johon "pääkiusaajan" lisäksi usein osallistuvat toiset lapset suoraan ja toiset epäsuoraan, hiljaa kiusaamisen hyväksyen.

Kaikkien velvollisuus on puuttua kiusaamiseen. Ole rohkea ja puutu. Heti.

(Lisätietoja: http://www.mll.fi/ajankohtaista/ala_sulje_silmiasi_kiusaamiselta/)